CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Pwyllgor:	**Pwyllgor Safonau a Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd**
Dyddiad:	**14 & 20 Mawrth, 2018**
Teitl:	**Siartr Datblygu Aelodau**
Pwrpas yr Adroddiad:	**Cadarnhau'r camau a gynigir**
Awdur:	**Pennaeth Gwasanaeth Democrataidd**

1.0 Cefndir

Siartr Datblygu Aelodau

Yn 2014, dyfarnwyd i'r Cyngor Siarter CLIC ar gyfer Cefnogi a Datblygu Aelodau. Nod y siarter yw darparu fframwaith eang ar gyfer cynllunio, hunanasesu, gweithredu ac adolygu yn lleol a rhannu arfer dda ac arloesol. Adroddwyd ar hyn yn flaenorol i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd.

Dyfarnwyd y siartr am gyfnod o 3 blynedd a chynigir yn awr bod y Cyngor yn cael ei ailasesu ac mae hynny'n cynnwys yr angen i baratoi hunanasesiad yn erbyn meini prawf a bennwyd gan CLILC -gweler ynghlwm.

1.1 Mae'r dasg hon yn mynd rhagddi ar hyn o bryd a'r bwriad i gwblhau'r hunan asesiad cyn diwedd Ebrill 2018 i gyd fynd a'r amserlen ar gyfer adroddiadau blynyddol.

2.0 Argymhelliad:

Gofynnir i'r Pwyllgor gymeradwyo'r camau gweithredu yn yr adroddiad hwn.

Huw Jones
Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd
26 Chwefror, 2018

Ffurflen hunanasesu
ar gyfer lefel gyntaf y Siartr

A. Rolau a chyfrifoldebau'r aelodau	**Gofynion y Freinlen**	**Ehangu ac esbonio ynglŷn â'r Freinlen**	**Disgrifio dulliau a chamau'r awdurdod**	**Cyfeirio at dystiolaeth ategol sydd wedi'i hamgáu**
1. Helpu aelodau trwy ddisgrifiadau o'u rolau.	Mabwysiadu disgrifiadau o rôl: • Arweinydd • Dirprwy arweinydd • Aelod o'r cabinet • Aelod o bwyllgor craffu • Cadeirydd pwyllgor craffu • Aelod cyfetholedig o bwyllgor craffu • Cadeirydd pwyllgor statudol • Cadeirydd pwyllgor ardal • Cadeirydd pwyllgor archwilio cyfrifon • Aelod o bwyllgor archwilio cyfrifon • Cadeirydd pwyllgor gwasanaethau democrataidd • Aelod o bwyllgor gwasanaethau democrataidd • Cynghorydd yn ei fro gan gynnwys arwain y gymuned a thrin a thrafod achosion • Cadeirydd pwyllgor safonau • Aelod o bwyllgor safonau • Arweinydd gwrthblaid • Hyrwyddwr Rhoi canllawiau i aelodau am eu rolau mewn cyrff allanol.	**Beth yw ystyr mabwysiadu?** Mae disgrifiadau, ac maen nhw wedi'u mabwysiadu'n ffurfiol ar gyfer pob rôl sydd ar y rhestr. Ar y lefel hon, does dim angen i'r aelodau gyflwyno tystiolaeth eu bod yn cyflawni'r rolau sydd wedi'u disgrifio, ond dylai pob aelod ddeall ei rôl a'r hyn mae disgwyl iddo ei wneud ynddi. Sut mae diffinio disgrifiad o rôl? Gweler: ▪ disgrifiadau enghreifftiol WLGA i'r cynghorau; ▪ dogfen WLGA, *Rôl cynghorwyr ynglŷn â chydweithio*; ▪ y disgrifiad enghreifftiol o rôl aelod cyfetholedig o bwyllgor craffu, Atodiad A Mesur 'Llywodraeth Leol' Cymru 2011. **Cyrff allanol** Lle mae aelodau'n gyfrifol am gynrychioli'r awdurdod yn	*Er enghraifft:* *Mae disgrifiadau wedi'u mabwysiadu ynglŷn â'r rolau sydd wedi'u rhestru.* *Mabwysiadodd y cyngor y rheiny ar 27.07.12 ar ôl i'r gweithgor dros ddatblygu aelodau eu llunio yn ôl fframwaith WLGA.* *Cytunodd pob aelod ar y disgrifiad o'i rôl a'i lofnodi fis Medi 2012.*	*Er enghraifft:* *Y disgrifiadau i gyd wedi'u llofnodi (cyfeirnod a.1.1).* *Cofnodion cyfarfod y cyngor ar 27.07.12 (cyf. a.1.2).* *Cofnodion cyfarfodydd y gweithgor dros ddatblygu aelodau ar 15.06.12 a 01.07.12 (cyf. a.1.3).* *Amodau gorchwyl cyrff allanol gyda negeseuon ebost at aelodau (cyf. a.1.4).* *Neges ebost at aelodau ar 27.09.12 (cyf. a.1.5).*

		ffurfiol neu ddod i benderfyniadau allai effeithio ar yr awdurdod neu arwain at oblygiadau cyfreithiol (megis ymddiriedolwr sefydliad), dylai fod disgrifiad o'r rôl. Ym mhob achos, fe ddylech chi roi canllawiau i aelod am ei rôl yn y corff allanol. Dylai swyddogion gael gafael ar amodau gorchwyl pob corff os ydyn nhw ar gael.		
2. Helpu'r aelodau i ymddwyn yn ôl y safonau uchaf pan fôn nhw'n cyflawni eu dyletswyddau.	Hyfforddi a datblygu aelodau am y côd ymddwyn lleol gan nodi unrhyw newidiadau yn y côd enghreifftiol neu'r un lleol pan ddôn nhw i'r amlwg.	**Beth yw ystyr hyfforddi a datblygu?** Unrhyw weithgareddau fydd yn helpu aelodau i ddeall natur y côd a sut dylen nhw gadw ato megis canllawiau ysgrifenedig, sesiynau cyflwyno, gweithdai a sesiynau holi ac ateb.		
3. Helpu'r aelodau i ddeall eu rolau a'u cyfrifoldebau nhw yn ôl y cyfansoddiad.	Hyfforddi aelodau am gynnwys y cyfansoddiad a gofalu eu bod yn ei ddeall fel a ganlyn: • rolau a chyfrifoldebau'r pwyllgorau, a'u ffiniau • rolau aelodau a swyddogion unigol • protocolau aelodau a swyddogion • cynnal cyfarfodydd • rheolau parhaol • rheolau dadlau	Mae hyfforddiant wedi'i gynnig i'r aelodau ac mae llawer ohonyn nhw wedi cymryd rhan ynddo. Mae'r cyfansoddiad yn pennu rolau a chyfrifoldebau pob un o'r pwyllgorau a'r bobl allweddol sy'n ymwneud â nhw megis y cadeirydd, swyddogion cymorth a'r aelodau parhaol. Cewch chi roi disgrifiadau yn y cyfansoddiad neu ar wahân, ond dylech chi eu mabwysiadu a'u gwerthfawrogi'n ffurfiol.		

B. Datblygu aelodau				
B1. Mae strategaeth dysgu a datblygu aelodau wedi'i mabwysiadu.	Mae strategaeth datblygu aelodau lleol. Mae'n pennu'r modd mae'r awdurdod a phwyllgor y gwasanaethau democrataidd am ddatblygu aelodau, gan gynnwys: • ymrwymiad a dull ynglŷn â dadansoddi anghenion datblygu trwy adolygu datblygiad personol neu ddadansoddi anghenion hyfforddi (o ran y rhai na ofynnodd am adolygiad) i bennu anghenion lleol, gwladol, cyfunol ac unigol yr aelodau; • ymrwymiad a dull ynglŷn â datblygu aelodau yn ôl anghenion yr awdurdod; • ymrwymiad a dull ynglŷn â chreu cynllun datblygu personol i bob aelod; • ffordd o ymateb i'r hyn sydd wedi deillio o broses adolygu'r datblygiad personol a ddadansoddi'r anghenion hyfforddi.			
B2. Mae trefniadau sy'n cynnig adolygiad o ddatblygu personol i <u>bob</u> aelod.	Adolygu cymorth a datblygiad personol fel a ganlyn: • yn ôl disgrifiadau o rolau; • cyfrannu at gynlluniau datblygu personol; • o dan adain uwch aelodau neu bobl briodol eraill (yn ôl canllawiau'r Mesur); • <u>ar gael</u> i bob aelod ac <u>yn orfodol</u> i'r rhai sy'n derbyn cyflog uwch/sifil.	**Beth yw adolygu datblygiad personol?** Cyfle i aelod gwrdd ag aelod uwch ei statws neu rywun arall a chanddo gymwysterau priodol i drafod yr hyfforddi a'r datblygu y bydd eu hangen arno. **Dylen nhw** fwrw golwg ar y dyletswyddau cyfredol yn ôl y disgrifiadau uchod a **gallai**		

	<u>DS:</u> Er nad yw'r Mesur yn gofyn i'r arweinydd gael ei adolygu, mae'r Freinlen yn mynnu hynny. Mae'r Freinlen yn gofyn i bob aelod sy'n derbyn cyflog uwch fynd trwy broses adolygu. Mae'r Mesur yn dweud y dylai pob aelod gael ei adolygu (o'i wirfodd).	fod peth asesu neu hunanasesu o'r hyn sydd wedi'i gyflawni, yn fan cychwyn. **Dylai'r** deilliannau lywio cynllun datblygu personol yr aelod trwy gofnodi'r amryw weithgareddau datblygu (yng nghopi'r aelod a'r awdurdod fel ei gilydd fel y bydd modd trefnu gweithgareddau i ddiwallu anghenion pob aelod). Mae dogfen WLGA, 'Canllawiau i awdurdodau sydd am adolygu datblygu personol eu haelodau', o gymorth yn hyn o beth. Dylai'r <u>rhai sy'n cyfweld</u> aelodau fod wedi'u hyfforddi ynglŷn â diben a dulliau adolygu o'r fath.		
B3. Mae rhaglen datblygu aelodau ac mae gweithdrefn i'w hadolygu'n flynyddol. **Mae pob cynghorydd yn gwybod ble mae'r gweithgareddau datblygu a'u bod ar gael i bawb yn ôl amodau cyfartal.**	Sefydlu rhaglen ddatblygu flynyddol sydd wedi'i llywio gan strategaeth datblygu'r aelodau. • Trefnu a chyhoeddi'r rhaglen ymlaen llaw. • Rhoi gwybod i'r aelodau am gyfleoedd i ddatblygu yn ôl eu hanghenion nhw. Rhaid amrywio amser a lle'r gweithgareddau fel y gall pob aelod gymryd rhan ynddyn	Sefydlu rhaglen flynyddol o achlysuron a chyfleoedd i'r aelodau ddysgu gyda'i gilydd ac ar eu pennau eu hunain. Rhaid ei pharatoi yn ôl blaenoriaethau cyfundrefnol y strategaeth ac unrhyw anghenion sydd yn y cynlluniau datblygu personol (yn sgîl adolygu datblygiad personol neu ddadansoddi anghenion hyfforddi). Swyddogion ac aelodau perthnasol (megis pwyllgor y gwasanaethau democrataidd,		

	nhw, gan gynnwys y rhai sy'n gweithio, yn gynhalwyr neu'n gofalu am blant.	y gweithgor dros ddatblygu aelodau, hyrwyddwr datblygu'r aelodau, swyddogion gwasanaethau democrataidd ac adnoddau dynol, cyfarwyddwyr a phenaethiaid gwasanaethau ac ati) ddylai lunio'r rhaglen. Dylai grybwyll 'meysydd arbenigol' i'w datblygu yn ôl anghenion yr aelodau o ran meithrin medrau a gwybodaeth mewn themâu neu wasanaethau penodol ac ym maes llywodraethu corfforaethol. Wrth gynnig y rhaglen, rhaid rhoi digon o rybudd i alluogi'r aelodau i fod yn bresennol. Rhaid tynnu sylw'r aelodau at achlysuron lle maen nhw wedi mynegi diddordeb ynddyn nhw. Dylai'r rhaglen gynnig amryw ddewisiadau a chyfleoedd i gymryd rhan ynddi.		
B4. Mae'u rolau a'u cyfrifoldebau nhw yn hysbys i'r ymgeiswyr, y darpar ymgeiswyr a'r aelodau newydd.	▪ Mae'r cyngor yn defnyddio canllawiau a deunyddiau cymorth gwladol sydd ar gael i ymgeiswyr a darpar ymgeiswyr. ▪ Mae rhaglen gyflwyno ar gael i bob aelod newydd a phrofiadol.	**Beth yw'r canllawiau gwladol?** Deunyddiau mae WLGA a chyrff eraill yn eu cynnig i bobl yn y gymuned (nid dim ond y rhai a hoffai fod yn ymgeiswyr) i'w hannog i roi cynnig ac i'r rhai sydd wedi penderfynu bod yn ymgeiswyr yn barod. Bydd y rheiny'n wahanol ar gyfer pob etholiad		

		ac ar wahanol adegau yn y calendr gwleidyddol. Gall WLGA roi crynodeb o'r hyn sydd ar gael. **Beth yw cynnwys rhaglen gyflwyno?** Bydd yn amrywio ymhlith yr awdurdodau ond dylai gynnwys unrhyw weithgaredd sy'n cyflwyno aelodau newydd i'w rolau yn y cyngor a'r tu allan iddo a gwaith yr awdurdod yn gyffredinol. Mae modd manteisio ar y deunyddiau cyflwyno gwladol mae WLGA wedi'u llunio.		
B5. Gweithgareddau datblygu perthnasol o'r radd flaenaf.	Cynnig gweithgareddau dysgu mewn arddulliau a lleoliadau priodol yn ôl anghenion ac arddulliau unigolion a phwyllgorau. Mae gan yr awdurdod ffordd drefnus ac effeithiol o gomisiynu, llunio, cynnig a chloriannu ei weithgareddau hyfforddi a datblygu (trefniadau mewnol, allanol neu gydweithredol).	**Beth yw arddulliau a lleoliadau priodol?** Cyfuniad, er enghraifft, o waith ffurfiol/anffurfiol, grŵp/unigol, rhyngweithiol/goddefol, yn yr awdurdod/oddi cartref. Gallai gynnwys gydweithio ag WLGA a dylai gynnwys gydweithio ag awdurdodau eraill lle bo'n briodol i rannu gwybodaeth neu gaffael cyfleusterau ar y cyd. Rhaid llunio hyfforddiant mewnol (yn hytrach na sesiynau hysbysu) gyda chymorth arbenigwyr ym maes hyfforddi neu ddatblygu cyfundrefnol yn ogystal â swyddogion cymorth yr		

		aelodau, swyddogion polisïau a swyddogion gwasanaethau.		
B6. Mae cyfrifoldeb eglur am arwain y rhaglen, hyrwyddo'r strategaeth a monitro'r deilliannau.	Mae trefniadau eglur gan yr awdurdod ar gyfer datblygu, defnyddio a monitro strategaeth cynorthwyo a datblygu ei aelodau. Mae gan aelodau a swyddogion unigol rolau eglur ynglŷn ag arwain a hyrwyddo'r maes hwn. Mae'n cymryd anghenion pob cylch gwleidyddol ac aelod annibynnol i ystyriaeth beth bynnag fo'i deyrnged gwleidyddol.	Pwyllgor y gwasanaethau democrataidd, neu fforwm priodol arall megis gweithgor cynorthwyo a datblygu aelodau ddylai ymgymryd â'r rôl hon. Dylai fod gan bob swyddog ac aelod gyfrifoldeb cyffredinol clir am lunio, defnyddio a monitro'r strategaeth a chadw llygad ar hynt y rhaglen.		
B7. Mae adnoddau wedi'u neilltuo ar gyfer datblygu aelodau.	Mae adnoddau penodol wedi'u pennu a'u neilltuo ar gyfer gweithgareddau datblygu aelodau. Mae'r awdurdod yn cynnig 'lefel resymol' o ddatblygu yn unol â'r Mesur.	**Beth yw ystyr neilltuo?** Rhoi adnoddau o'r neilltu a'u defnyddio ar gyfer datblygu aelodau. Mae modd dehongli gweithgarwch datblygu aelodau yn eang ond ddylai ddim fod yn rhan o waith arferol y cyngor. Gallai gynnwys sesiynau hysbysu traddodiadol, gweithdai neu seminarau, llawlyfrau a chyrsiau cyflwyno. Fe ddylai'r adnoddau gynnwys amser y staff hefyd (i'w rannu ymhlith awdurdodau lle bo modd).		
B8. Mae cyfleoedd i aelodau gael eu mentora gan aelodau eraill.	Mae'r awdurdod yn ystyried anghenion aelodau sydd am gael eu mentora. Mae mentor gan bob aelod a ofynnodd am un. Mae'r mentoriaid wedi'u hyfforddi ym maes mentora.	Mae'r awdurdod yn siarad â'r aelodau am ystyr a manteision mentora i fesur eu diddordeb nhw. Gall mentora gynnwys gweithio ochr yn ochr ag aelodau eraill neu 'gyfeillion' o swyddogion. Dylai'r awdurdod ystyried a		

		oes angen mentora'r arweinydd a'r cabinet ym maes arwain os ydyn nhw wedi gofyn amdano.		
C. Cymorth i aelodau				
C1. Mae swyddogion ar gael i gynorthwyo a datblygu aelodau a'u helpu i gyflawni gorchwylion craffu.	Mae swyddogion cymorth ar gyfer pob pwyllgor, fforwm, panel ac ati ac iddo aelodau. Mae cymorth i aelodau drin a thrafod achosion, hefyd. Mae gan bwyllgorau trosolwg a chraffu swyddogion penodol sy'n gallu cynnal ymchwil a chynnig cymorth a chyngor amhleidiol. Mae natur y cymorth wedi'i hesbonio'n eglur wrth yr aelodau.	Dylai cymorth swyddogion fod ar gael i holl gyfarfodydd y cyngor a'i bwyllgorau. Fe ddylai fod trefniadau i helpu'r aelodau i drin a thrafod achosion a gwaith cymunedol sydd heb ymwneud â gwleidyddiaeth – boed trwy'r cymorth i aelodau neu wasanaethau eraill. Dylai fod cymorth ar gyfer trefniadau llywodraethu ar y cyd megis cydbwyllgorau a byrddau comisiynu hefyd. Mae angen adnodd (neilltuedig neu ysbeidiol) yn yr awdurdod sy'n gallu cynghori aelodau am gyflawni gorchwylion craffu a'u helpu (naill ai yn eu pwyllgorau neu ar eu pennau eu hunain) trwy gynnal ymchwil amhleidiol. Rhaid gwneud hynny yn ymateb i anghenion yr aelodau pan fôn nhw'n ymwneud â chraffu dilys.		
C2. Mae'r trefniadau ar gyfer gwaith y cyngor yn hyblyg i alluogi pob aelod i gymryd rhan gyflawn ynddo beth bynnag fo'i	Yn sgîl adolygu'r trefniadau ar gyfer gwaith y cyngor, mae amserau, trefniadau a lleoedd y cyfarfodydd yn adlewyrchu anghenion yr aelodau mor	Fe ddylai'r awdurdod adolygu ei drefniadau yn ôl canllawiau y Mesur o leiaf unwaith y tymor – ychydig ar ôl ethol y cyngor newydd fyddai orau –		

amgylchiadau personol.	agos ag y bo modd. Mae'r aelodau wedi helpu i lunio ffyrdd o fod yn bresennol o hirbell fel sydd wedi'i nodi yn y rheolau parhaol yn ôl gofyn y Mesur.	gan nodi a fyddai'n well cwrdd gyda'r hwyr neu yn ystod y dydd ac a oes amserau sy'n achosi problemau i aelodau unigol. Fe ddylai pob pwyllgor gael diffinio'r hyn sy'n gyfleus i'w aelodau. Yr hyn mae rhaid ei ddangos yw ymwybyddiaeth o'r anawsterau allai godi i aelodau trwy gynnal cyfarfodydd yn ôl amserau penodol a thystiolaeth bod trefniadau'n hyblyg yn sgîl hynny.		
C3. Rheoli cysylltu a chyfathrebu	Mae sustemau'n galluogi pob aelod i gysylltu â swyddogion ynglŷn â gwasanaethau sydd ar gael y tu mewn i'r cyngor a'r tu allan iddo. Mae cymorth i alluogi grwpiau ac unigolion yn y gymuned i gysylltu â'u cynghorwyr, hefyd. Mae'r aelodau'n gallu cysylltu â budd-ddalwyr.	Dylai'r sustemau hynny gynnwys safonau y cytunwyd arnyn nhw ynglŷn ag amserlenni ymateb, gweithdrefnau cwyno a phroses trin a thrafod achosion a gwaith cymunedol. Rhaid rhoi gwybod i'r aelodau pa swyddogion mae angen cysylltu â nhw i drafod cwynion ac achosion ynglŷn ag unrhyw wasanaeth sydd wedi'i roi gan y cyngor neu ar ei ran.		
C4. Adroddiadau blynyddol	Mae'r awdurdod yn trefnu bod pob aelod yn gallu cyhoeddi adroddiad blynyddol yn ôl canllawiau'r Mesur.	Mae cymorth a chyfarwyddyd ar gael i'r aelodau i gyd ynglŷn â defnyddio sustemau'r awdurdod.		
C5. Cymorth personol i aelodau	Mae'r aelodau'n gwybod ble mae canllawiau am hawliau a buddion aelod etholedig.	Mae'r aelodau wedi'u cynghori'n gyffredinol am hawliau/buddion cynghorwr yn ei rôl (o safbwynt 'cyflogaeth') megis eu cyflogau, absenoldeb i ofalu am y teulu, lwfansau, trethi,		

		pensiynau, indemniad, diogelu data a hawl mynnu gwybodaeth.		
Ch. Cyfleusterau i aelodau				
Ch1. Mae TGCh ar gael i bob aelod.	▪ Mae gan yr aelodau yr offer neu'r cysylltiadau priodol i gyflawni eu rôl. ▪ Mae hyfforddiant sylfaenol am eu defnyddio ac mae desg gymorth ar gael. ▪ Mae'r cyngor yn helpu ei aelodau i weithio o hirbell trwy godau cyrchu o hirbell, Skype ac ati. ▪ Mae'r cyngor yn helpu ei aelodau i gymryd rhan yn ei gyfarfodydd o hirbell yn ôl y safonau sydd yn y rheolau parhaol (pan ddaw'r Mesur i rym). ▪ Gall yr aelodau gyfathrebu â'r cyngor a'r cyhoedd trwy gyfryngau electronig.	Mae'r cyngor yn rhoi offer y gall pob aelod eu defnyddio wrth gyflawni ei waith swyddogol. Mae'r cyngor yn dangos sut mae defnyddio'r offer a'r pecynnau. Mae cymorth ar gael lle mae offer gwallus neu anawsterau ynglŷn â'u defnyddio. Mae'r aelodau wedi'u cynghori am ddefnyddio offer cyfathrebu symudol a chyfryngau digidol a chymdeithasol. Mae gwefannau cyfryngau o'r fath, cylchoedd trafod a chymunedau arferion ar gael iddyn nhw yn ôl yr angen i'w helpu i gyflawni eu rolau. Mae agenda a phapurau pob un o gyfarfodydd y cyngor ar gael yn electronig.		

Ch2. Mae adnoddau gwybodaeth ar gael.	Mae cronfa wybodaeth graidd i'r aelodau yn rhan o'r cymorth sydd ar gael iddyn nhw ynglŷn â gwybodaeth ac ymchwil.	Mae casgliad cyfoes o adnoddau gwybodaeth ar gael i'r aelodau ac mae'n cael ei ddiweddaru'n fynych. Mae ynddo agenda/cofnodion, cyfleoedd hyfforddi, cysylltiadau ag adnoddau ar y we a ffordd o archwilio data am berfformiad. Mae'r wybodaeth sydd ar gael yn hysbys i bob aelod.		
Ch3. Mae modd i bob aelod weithio yn adeilad y cyngor.	Yn sgîl adolygu anghenion yr aelodau, mae'r canlynol wedi'i roi ar gael lle bo angen: ▪ Mannau i'w rhannu ar gyfer, er enghraifft, y cylchoedd gwleidyddol. ▪ Ystafelloedd preifat ar gyfer cyfarfodydd. ▪ Swyddfeydd ar gyfer y rhai sydd yn y swyddi uwch.	Mae anghenion yr aelodau wedi'u hasesu. Mae ystafelloedd ar gael – nid i'r dibenion hynny drwy'r amser, o reidrwydd.		